

Identita

Církev československé husitské

*Materiály
s tématickými náměty
pro vikariáty CČSH*

Hlavní referáty z teologické konference
konané dne 19. listopadu 2015
na Husitské teologické fakultě
Univerzity Karlovy v Praze

Obsah:

ÚVOD

Úvodní slovo děkanky <i>Kamila Veverková</i>	4
Rozhovor o identitě CČSH pokračuje... <i>Zdeněk Kučera</i>	5

I. IDENTITA CČSH

Uvedení do studia otázky <i>Zdeněk Kučera</i>	7
---	---

II. IDENTITA V NAUCE

Struktura identity CČSH <i>Jiří Vogel</i>	13
---	----

III. IDENTITA V LITURGICKÉM ŽIVOTĚ

K identitě liturgického slavení

Církve československé husitské <i>Tomáš Butta</i>	20
---	----

IV. IDENTITA V DUCHOVNÍ SPRÁVĚ

Křesťanská existence výrazem personální dimenze

identity <i>Pavel Kolář</i>	28
-----------------------------------	----

Grafická úprava: Milan Udržal

Vydala Církev československá husitská pro vnitřní potřebu

Praha 2016

Úvodní slovo děkanky

Kamila Veverková

Sestry a bratři,

ráda bych vás všechny co nejrudečněji přivítala na půdě fakulty. Vítám, že se vracíme k tomu, co bylo vždycky v našem prostředí přirozené a co je také podle mého názoru jediné správné: fakulta byla, je a zůstane teologickou dílnou církve, je místem, které udává našim společným zápasům směr.

Zabýváme se všichni otázkou, která je nanejvýš vážná. Je to otázka nejen současné identity církve, ale především jejího dalšího směřování. Domnívám se, že máme za sebou bohaté myšlenkové dědictví, ze kterého můžeme vycházet. Jde o to, aby toto dědictví bylo správně pochopeno a aby na ně bylo tvůrčím způsobem navázáno, což opravdu není lehké, ale je to jediná možná cesta.

V současnosti je možno sledovat trend, který se navrácí ke staré tradici, k hodnotám, které zde byly před vznikem CČSH. Samozřejmě musíme stát na půdě obecné církve, to je měřítkem naší obecnosti. Nicméně bylo by neodpuštělným činem, kdybychom se nepokusili se vši vážností definovat, jak tuto obecnost církve chápali naši otcové zakladatelé a další generace myslitelů CČSH. Co bylo pro ně hnacím motorem k tomu, aby se pokusili nově vymezit jednotu, svatost a apostolicitu církve, proč museli nutně dojít k bohaté teologické tvorbě, která – nehledě na to, že byla nutně dobově podmíněna – znamenala pravdivou reflexi přítomnosti.

Je pochopitelné, že ve změně časových a historických souřadnic se tato reflexe stávala pomalu poněkud zastaralou. V dnešním zápase o identitu CČSH a o směřování církve však se metodologicky jedná o totéž: uchopit znamení doby a do této doby pravdivě hlásat Boží slovo tak, aby bylo slovem života pro všechny, kdo je uslyší. Takový přístup je i mocným zdrojem obnovy církve. Vyžaduje to nejen všestranný teologický rozhled, ale i dobrou orientaci v přítomnosti.

Nikdo za nás nic neudělá ani nevybojuje. Návrat k myšlení prvních teologických generací není možný: možná je však kontinuita v tom, že s jejich pomocí najdeme svůj hermeneutický klíč, abychom mohli hlásat tutéž zvěst, kterou ve své době hlásali i oni.

Vítám vás všechny ještě jednou, přeji vám, aby se vám v našem prostředí líbilo a dobře pracovalo. Pokusili jsme se učinit všechno pro to, aby tomu tak bylo. Ostatní záleží již na nás. Kdybychom neočekávali, že mnohé lze změnit k lepšímu, tak bychom se zde v tak hojném počtu nesešli. Věřím, že se Pán k našemu úsilí přizná! Buďte otevření a důslední, víra našich sborů si zaslouží čestnou a poctivou reflexi!

Rozhovor o identitě CČSH pokračuje...

Máte v rukách soubor referátů a projevů, které byly předneseny na teologické konferenci dne 19. listopadu 2015, pořádané společně Církví československou husitskou a Husitskou teologickou fakultou Univerzity Karlovy, v jejíž velké aule se akce konala. Sestře děkance Doc. ThDr. Kamile Veverkové Th.D. náleží srdečný dík, že svolání konference v její vědecké perspektivě vzala za své, poskytla jí funkční a příjemné přístřeší a sama na ní vystoupila projevem, který otiskujeme, a bohoslužbou Slova jako duchovní CČSH. Sluší připomenout, že konference se aktivně svým referátem o identitě v liturgice zúčastnil bratr patriarcha ThDr. Tomáš Butta Th.D. a v auditoriu byli bezmála všichni biskupové CČSH. Je to svědectvím, že tradiční vysoké hodnocení teologické práce na vědecké úrovni, pěstované na Husitské teologické fakultě UK, v současných komplikovaných kulturních podmínkách pokračuje a prohlubuje se. Službu dalších referátů ochotně převzali členové akademické obce UK. Byli to – jak se patří na universitas magistrorum et scholarium - Doc. ThDr. Jiří Vogel Th.D. s tématem identita ve věrouce a Mgr. Pavel Kolář Th.D. s identitou v duchovní správě. S koreferáty v jednotlivých tematických diskusních skupinách vystoupili studující vesměs doktorského programu, Bc. Filip Sedlák k identitě ve věrouce, Mgr. Kristýna Mlýnková k liturgickému okruhu a Mgr. Veronika Matějková k otázkám duchovní správy. Konferenci moderoval Prof. Dr. Zdeněk Kučera Dr.phil.h.c., který přednesl i úvodní slovo k tématu identity. Připomínáme organizační a ideovou práci referentek Úřadu ÚR CČSH, sester Mlýnkové a Matějkové, jakož i spolupráci odb. asistenta pro hudbu HTF Dr. Petra Tvrdeka. V průběhu konference mohli účastníci vyjádřit své názory do obrazu o identitě a na závěr pomocí evaluačních dotazníků zhodnotit její průběh a vyjádřit svá stanoviska.

Koncepce konference sledovala nejen dialogické propojení mezi CČSH a HTF UK, nýbrž i mezi generacemi. Na program měli podíl příslušníci čtyř generací – té, jež zažila studium na Husově čs. evangelické bohoslovecké fakultě v Praze pod katedrou Prof. Františka Kováře, generace, studující na Husově čs. fakultě bohoslovecké (1950- 1990) a již dvě generace, vyrostlé na Husitské teologické fakultě UK (1990 -), z nichž první se již ujala řízení fakulty. Druhá je mostem do budoucnosti církve, fakulty i české společnosti, jež se jeví jako daleko komplikovanější, než tomu je dosud. Proto je třeba této generaci dát již dnes možnost, aby se naučila zakoušet konkrétní odpovědnost v díle církve i na poli teologického vzdělávání a vědy. Za dar Pána církve pokládáme, že v zásadních otázkách personalistické teologické filozofie a biblické věrouky

panuje mezigenerační souhlas. Jeho výrazem jsou konferenční referáty a právě tak i různé generační priority a akcenty, podle novozákonních modelů „jednota skrze různost“. Teologický myšlenkový pohyb je výrazem tvořivého života z Ducha svatého. Důrazy identity v Kristu si musí každá generace vybojovat a přivlastnit vírou v osobních vztazích ve společenství církve. Generace, která udává správu církve tón, musí chránit – v postmoderní společnosti z různých stran omezenou – svobodu svědomí a vyznávání. Ta patřila k základním motivům víry při zrození naší církve před bezmála sto léty. Budoucnost se otevírá těm, kteří dovedou ctít principy, na jejichž základech a perspektivě společenství státu i konfesní církevní instituce vznikly.

Duch svobody a odpovědnosti se nesl celým konferenčním jednáním. Naší snahou je, aby se při projednávání referátů vznášel i ve společenství vikariátů či diecézí. S odpovědností a pozorností studujte referáty a, prosím, naslouchejte tlukotu srdce těch, kteří je přednesli:

Nechtějí jen sdělit informace, nýbrž míní motivovat obětavou prací pro věc Kristovu v postmoderní společnosti v čase střetu civilizací – to je nejen pro naši církve, nýbrž pro celé křesťanství nová výzva. Na ni lze odpovědět živou a hlubokou vzdělaností a hořící vírou v Bohu v Ježíši Kristu a láskou k bližnímu jako k sobě samému.

Rozdělte si, prosím, referáty tak, aby byla respektována věcná nauková linie hledání živé identity ve vztazích a přitom se uplatnil Váš specifický zájem. Referenti i naukový odbor Vám rádi poskytnou podporu či přijmou podle svých možností pozvání k referátům. Dejte příležitost mladému týmu. Sami si zvolte rozsah referování a jeho priority. Pomůže Vám šikovně vymezení konkrétních otázek, tak jak je např. uvedeno v úvodním referátu.

O svých diskusích a svých podnětech i kritice nám pošlete, prosím, zápis na naukový odbor. Všem odpovíme. Děkujeme předem.

A nezapomeňte: diskuse započala a pokračuje dále...

*Pane Bože v Ježíši Kristu,
děkujeme ti, že ochraňuješ naši církev a Husitskou fakultu.
Vyvol si v jejich společenství nové moudré a horlivé služebníky.
Požehnej naší společné teologické práci,
ať se prohlubuje poznání tvé pravdy a obecnství tvé lásky.
Voláme, přijď Království tvé...
Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.*

Z. K.

I. IDENTITA CČSH

Uvedení do studia otázky

Zdeněk Kučera

Vážení!

1) Sešli jsme se uvažovat o identitě naší církve, neboť máme všichni pocit, že nám něco v církvi schází a po něčem vyhlížíme. Porada, kdy jeden druhému naslouchá a snaží se mu porozumět, ochota k rozumnému kompromisu, hledat jednotu skrze mnohost a všichni nad sebou uznávat Ducha Kristova, to jsou směrovky na cestě rozhovorů – hladké nebo kamenité, krátké nebo dlouhé - na niž se dnes se souhlasem církevních orgánů a podporou naší fakulty vydáváme. Situace církví, české a evropské společnosti, v níž žijeme a sloužíme, nese krizové rysy. Nejsou jen intelektuální nebo organizační povahy; dotýkají se existenciálních postojů a zakoušení toho, co je náš svět, kdo jsme jako lidé a jak vládne Bůh v dějinách. Jejich porozumění spíše vyjadřují otázky než katechismové odpovědi. Spíše rady a povzbuzení než zákazy a rozkazy; týkají se naší duše, ano duše, která je v těle a žije v přítomnosti ve vztahu já – Ty. V předjímce zakoušíme, že už samotné směřování k Bohu skrze Krista za podpory Ducha svatého je projevem Boží milosti a přináší plnost. Již samotné vykročení je procesem sebeuvědomění a sebevědomí rodící se identity, identity v živém, osobním a dějinném vztahu k sobě, k bližnímu, ke světu a k Bohu.

A tak ve stínu starostí a pochybností i v paprscích víry a naděje chceme být dnes pospolu v uctivém i kritickém dialogu, očekávat slovo shůry, modlit se jeden za druhého, za své obce, za církve i fakultu, za národ a stát i za všechny utlačené a ponížené, nemocné a zraněné, vyhlížejíce Království Boží, které zde na zemi se začíná a v Bohu své naplnění má...

2) V bolestech a radostech nejsme sami; naše církve v rámci ekumenické rodiny může se poradit nebo poučit u těch, kteří myslí podobným směrem. Naši personalistické filozoficko-teologické tradici „prostého života“ je blízké uvažování mnichovského profesora teologie Eugena Bisera o současném stavu křesťanství, který vidí jako krizový (Einweisung ins Christentum, Patmos Verlag Düsseldorf 2001 485 str.). Jeho uvažování vyvolává reminiscence na dobu před sto léty, kdy se formovala teologie radikálního modernismu, z něhož se zrodila naše církve. Tak jako naše dnešní husitská teologie, Biser se zabývá Hungtingtonovou diagnosou doby jako „střetu civilizací“ (Clash of Civilisations, Harvard Press 1992, česky Praha 2001). V přítomnosti po celém světě jsou otázky

hospodářské prosperity pokládány za výlučně rozhodující o blahu a bolestech lidí. Duchovní vztahy a vědy i jejich náboženská hloubka, jsou systematicky vytlačovány na okraj, i když se již dávno ukázaly jako centrální a rozhodující pro budoucnost. Jestliže budoucnost lidstva závisí na střetu civilizací, jejichž hloubkou jsou světová náboženství, bude křesťanství s nimi dotud beznadějně prohrávat, pokud nedospěje k plnému vědomí své identity. V této souvislosti dostává klasická otázka „podstata křesťanství“ dramatické vyostření. Nemíří k doktrinární nebo sociální konstituci, ani k centrálním prvkům učení, nýbrž k principu, jemuž křesťanství děkuje za svůj vlastní profil a svoji schopnost odlišit se od příbuzných zjevených náboženství, tedy od židovství a od islámu. Se snahou dobrat se krystalizačního jádra křesťanství spojuje se naděje najít znaky jeho specifické církevní organizace. Badatelské úsilí směřuje k odkrytí toho, co se jeví jako křesťanská identita. Identitu chápeme jako plod identifikace jeho zakladatele – Ježíše Krista – se sebou samým ve vztahu k Bohu Otci, tak s těmi, kteří k němu náležejí, Dvanácti, a těmi, jimž se podle Písma, Evangelíí, Skutků a epistoláře jako Vzkříšený zjevil (1 K 5nn). To je dosažitelné jen změnou hermeneutiky. Jestliže se dosud úvahy o identitě ubíraly cestou tradiční christologie, jeví se jako nutné, aby si dogmatici přivlastnili způsob myšlení, který byl v Ignatiových dopisech označován jako „christomatie“, tj. být v učení u Krista. „Vy jste se však u Krista takovým věcem neučili“ „Υμεις δε ουχ ουτως εμαθετε τον Χριστον“ (Ef 4,20). Jde o získání takového porozumění věci Kristovy, jež vyústí v sebezpochopení v Kristu, dát se formovat Kristem. „Jsme přece jeho dílo, v Kristu Ježíši stvořeni k tomu, abychom konali dobré skutky, které nám Bůh připravil“ (Ef 2,10). Sebezpojetí v Kristu předpokládá vypracovat takový hermeneutický postup, který se metodicky hlouběji přimkne k dějinám spásy, dosvědčeným Písmem, než je tomu v tradiční dogmatice obvyklé, aniž by splynul s exegezí. Zpřítomněním Božích činů v Písmu lze odkrýt eschatologický rozměr, jenž působil jako duchovní dění, motivující novozákonní postavy být ve víře v Kristu a s Kristem tak, jako On byl v jedinečné lásce svého nebeského Otce. Naznačenou cestou lze nabyt porozumění osobnosti a dílu Krista (persona et opus Christi), jež vyústí v hledání vlastní identity v Duchu Kristově, jak ho chápe husitská teologie CČSH. Naznačený evropský i angloamerický teologický trend souzní s někdejšími bádáním Husovy bohoslovecké fakulty o vztahu exegeze a dogmatiky. Jejím plodem je např. disertační práce Theodora Lorenzmeier, Exegese und Hermeneutik (Furche Verlag 1968). Vyjasnění identity křesťanství v současném střetu civilizací a náboženství je globální teologickou otázkou, na jejímž řešení se podílí teologie CČSH svým personalistickým biblickým důrazem.

3) Personalistická koncepce se v myšlení naší církve uplatňuje již ve sněmovním referátu Karla Statečného na I. sněmu v r. 1924: obsahem naší dogmatiky je osobní Bůh. Personalistická koncepce odpovídá Farského formulaci normy normans CČSH, jíž je Duch Kristův, i christocentrickým kázáním Karla Farského, zdůrazňujícím čisté evangelium Ježíšovo. To se objevovalo v různých projevech katolických modernistů a reformistů. Personalistické pochopení zjevení a dějin spásy se jeví již v prohlášení CČSH z 11. 1. 1920, v němž nově zrozené společenství přijímá naukové řady římskokatolické, interpretované z hlediska svobody svědomí. Principem vymezení není nauka, nýbrž lidská osoba, k jejímž stvořeným atributům patří svoboda poznání a vyznání. Nová církev slouží Farského liturgií na půdorysu katolické mše (s pravoslavným důrazem na mystérium Krista a Ducha svatého) jejímž specifíkem je nahrazení neosobní transsubstanciací osobním zpřítomněním Krista skrze Ducha svatého. V čem se však nová církev plně distancovala od katolicismu, je eklesiologie, církevní instituce a právo. Sněm v r. 1924, tedy za 4 roky po prohlášení církve, jedná jako samostatný a sebevědomý subjekt práva, doplňuje již předtím uplatňovanou zatímní Ústavu článkem o normě Ducha Kristova, ukládá věroučnému výboru vypracovat agendu ordinace biskupů a svěcení kněžstva a jáhnů. Intencí Agendy je interpretace novozákonního pochopení eklesie pro poměry současnosti: v pojetí církevního úřadu je v popředí služba pastýřská, což je patrné zejména v obřadu ordinace biskupů. Na ni vyváženě navazuje služba kazatelská a obětní, biskupská potestas iurisdictionis – moc soudní - je vyjádřena předsednictvím diecézní – ústřední rady. Církev tím, jakož biskupskou volbou a účastí laiků ve správě církve, de facto provedla vytoženou reformu, v níž je instituce desakralizována a jejím úkolem je chránit vztahy v církevním společenství. Pozoruhodným je příklon k patriarchální, tj. výrazně osobní titulatuře hlavního představeného církve. V naznačeném směru pokračoval i VI. sněm, který prohlašuje Základy víry oficiální naukovou normou. Jejich významné specifikum záleží v přísně biblicky orientované eklesiologii, kdy církev Boží není vázána konfesionálně nebo místně. Její identita záleží v obecnosti. Přihlášení se k husitství mělo také eklesiologickou konsekvenci: každonedělní přijímání celé obce, jež bylo v třicátých letech nahrazeno tzv. zástupným přijímáním kněze za náboženskou obec.

4) Pokusme se objasnit a pochopit, pokud možno plasticky, co se míní pojmem identita. Substantivum (podstatné jméno) identita je odvozeno od pronomina (zájmena) idem, eadem, idem. (Latinsko-český slovník, Pražák, Novotný, Sedláček, Praha 1919). Zájmeno zastupuje podstatné jméno nebo v textu

uvedené podstatné jméno znovu připomíná. (dtv Lexikon, München 2006) Latinská fráze z Cicerona „amicus est tamquam alter idem“, přítel jest takřka totožná druhá osoba (druhé já) naznačuje, že výchozí slovní kořen zkoumaného pojmu míní označit reálný, dějinný osobní vztah, což je pro nás významné. Filozofický pojem identity míní označit více myšlenkových obsahů v jednom jediném bytí; není reálným, nýbrž jen myšlenkovým vztahem (Walter Brugger, Philosophisches Wörterbuch, Freiburg i.B. str. 171). Teologický výklad obsahu pojmu vidí identitu jako vztah reálný, dějinný a personální. V naší teologické tradici jej lze charakterizovat Pavlovým pojmenováním *υπακοην πιστεως* (Ř 1,5; 16,26b), což se překládá jako poslušné přijetí (vírou), nebo poslušné důvěřování, rozumí se v Krista Zjevitele. Otto Weber (Grundlagen der Dogmatik, Neukirchen 1962, str. 646) z našeho personalistického, vztahového hlediska velmi správně upozorňuje, že církevní obec není vzhledem k sobě identická nějakým vnějším, tj. pozorováním přístupným způsobem. „Obec má své bytí a dění jakožto obec Ježíše Krista, lid Boží a tělo Kristovo neprokazatelné. Ona je tím, čím je, nikoli mocí uchopitelných realit. Její bytí a dění záleží v tom, že Bůh v Ježíši Kristu skrze Ducha svatého je v ní živý. Nelze ji chápat předmětně ani spiritualisticky - je taková, jaká je – Duch svatý nás potkává, a to ve slově.“ Identita se prostě děje - buď je anebo není. Děje se vždy ve vztahu ke zjevenému Bohu v Ježíši Kristu a zjevujícímu se Bohu v Duchu svatém. Jsme stvořeni jako obraz Boží – ve vztahu k Bohu, jako muž a žena, jedno tělo – zároveň ve vztahu k nejbližšímu člověku (Gn 1,27; Mt 19,4-7; Mk 10, 7nn.). Zjevení nám odhaluje tajemství, že cesta k Bohu vede skrze lásku k člověku, kterého milujeme jako sebe samého (Mk 12,29-31.; 1 Jan 7- 11). Je láskou k člověku ve vztahu já-Ty, v němž nás svým nárokem a milostí oslovuje samotný Bůh. Vztah já-Ty má vždy přirozenou strukturu, jež musí být ctěna a zachována. Nejužší je v manželství, pak v rodině, rodu, církvi, národu. Strukturu vztahů od toho, který nás bezpodmínečně oslovuje, k poslednímu, k předposlednímu je inklusivní; vztahy se navzájem kvalifikují, vymezují a omezují i doplňují. V jejich dynamickém dění se projevuje moudrost člověka. Identita člověka ve vztahu se jeví jako sebepojetí, sebepochopení, sebevědomí. Je vnímána jako charisma, jež oslovuje a přitahuje. To platí jak o jednotlivci, tak o církevním společenství, jež můžeme označit jako kolektivní osobu.

5) Současný pocit ztráty identity souvisí, vedle již svrchu uvedeného vytlačení duchovních věd, s klipovým poznáním a vnímáním skutečnosti. K němu nás tlačí hromadná média, především TV. To je výrazem krajního subjektivismu, zaměňování virtuální reality za skutečnost a přehnaného zážitkového vnímání světa. Vedle obecné ztráty vnímání norem a struktury působí v cír-

kevní oblasti soustředění na instituční a předmětnou stránku církvi a speciálně v ČR finanční a hospodářské starosti a ideový historismus. Posun k předmětné stránce liturgického života je spíše hledáním jistoty a struktury než výrazem konfesní konverze. Takový postoj je iluzí, neboť jedinou naší náboženskou devizou je reformační vyznání „sola fide, sola gratia“, naše spása nezávisí na nauce, liturgice ani na kanonickém právu, nýbrž na pouhé víře a je výlučným darem Boží milosti. Svoji osobní, církevní i křesťanskou identitu, sebevědomí a sebevědomí, stále nově a nově musíme kultivovat a pěstovat ve vztahu víry, jakožto poslušné důvěry v Ježíše, ve vztahu já-Ty v rodině, jakožto porozumění, v solidaritě ve společnosti, rozumí se církve a národa, a v úctě k životu a světu. Dějinnou formou takové víry je putující společenství, *comunio viatorum*, o *λαος του Θεου*, od Golgaty a prázdného hrobu, přes rozvrácený Řím a kostnickou hranici do chrámu sv. Mikuláše. A odtud 11. ledna 1920 do Čech a z Čech do celého světa. Co tím míním, dovolím si ilustrovat výpůjčkou od Josefa Hory, kdy matku zemi zaměňuji za matku církve: a tak jdem', mrtví, živí, nezrození, nekonečné pokolení... stoupás s námi, ostrov štěstí, na němž je nám růst a kvěsti, držet stráž.

Otázky

1. Jakou povahu mají krizové rysy současné evropské společnosti a v čem záleží?
2. Lze pokládat naukové zkoumání podstaty křesťanství za projev procesu sebeuvědomění své církevní a zároveň osobní identity?
3. Střet civilizací anebo setkání civilizací? Který pojem realisticky postihuje naznačený dějinný fenomén? V čem záleží dnes potlačované centrální postavení duchovních vztahů a věd?
4. Není naše prožívaná a prohlašovaná identita plodem Ježíšovy identifikace s Bohem Otcem a s kruhem apoštolů a učedníků? Lze naznačené sebepochopení doložit biblicky?
5. Nezáleží apoštolské sebepochopení v Kristu v existenciálním sebepojetí v proudu eschatologického vyústění dějin, kdy Království Boží v Kristu a apoštolské církvi na zemi začíná a v Bohu své naplnění má? Je to vůbec možné hermeneutikou zpřítomnit Boží činy v dějinách spásy? Nevykročuje v naznačeném ohledu hermeneutika do existenciálního rozměru

spekulativní extáze? Kde končí dogmatika a začíná adorace Boha? Není důsledkem adorace Boha láska K BLIŽNÍMU JAKO SEBE SAMÉMU?

6. Ježíšova identifikace s Bohem Otcem odkrývá proces spiritualizace osobního vztahu já-Ty, jenž je zároveň desakralizací církevní instituce a relativizací státního útvaru a jeho moci. Nesměřovalo Farského teologické úsilí o nalezení čistého učení Kristova k desakralizaci hierarchického pojetí římskokatolické církve při zachování episkopálního úřadu a relativizaci monarchického státu rakouského při zachování prezidentského důstojenství s některými prvky královské moci v Republice československé? Ne navazovalo takové stanovisko na Husem otevřenou desakralizaci církevní instituce a tím plnění reformačního odkazu českého?
7. Současné klipové vnímání světa kolem nás narušuje jeho vnímání jako celku, což je plodem židovské zvěsti o stvoření a antického filozofického vnímání světa a člověka, jako druhý pól skutečnosti; není mystická extáze v liturgii cestou obnovení bipolárního vidění světa a člověka v něm? Není současné hledání sebezpojetí v Kristu zároveň obnovou našeho ekologického vztahu k přírodě a vztahu člověka k sobě samotnému ve společenství lidského rodu?

Čtenáře lze odkázat na skripta Husovy bohoslovecké fakulty, Praha 1988, „O teologickou totožnost Církve československé husitské“, jejichž autorem je Zdeněk Kučera.

II. IDENTITA V NAUCE

Struktura identity CČSH

Jiří Vogel

Identita ve vstahu

Ptáme-li se po své identitě, musíme se nejprve vrátit k Ježíši Kristu a vyjít z Písma. Protože jsme předně církev, a teprve pak „čechoslováci“ nebo „husité“. Nejprve máme identitu křesťanskou a teprve poté identitu denominační či konfesní.

Toto oddělování identit tvrdím s vědomím, že tím zároveň přespříliš abstrahuji a odlišuji ne zcela odlišitelné. Konfesní identita je specifickým či konkrétním uchopením oné biblické či křesťanské identity. Jinak řečeno, biblická či křesťanská identita je bez konkrétního vyjádření v nějaké konfesní tradici příliš abstraktním pojmem. Křesťanské konfese vymezují svou identitu zdůrazňováním takových prvků, které v biblickém zjevení považují za zásadní a vyjadřují je v určitém myšlenkovém, kulturním a jazykovém horizontu.

Proč je nutné toto rozdělení činit? Protože při tázání po identitě hrozí církvím vždy dvě krajnosti. Buď přehnané zdůrazňování vlastní konfesní identity čili přehnaný tradicionalismus, nebo popírání konfesní identity čili abstraktní biblicismus. První nebezpečí je typické u církví dávajících velký důraz na tradici, tj. u katolíků, pravoslavných a některých protestantů, to druhé je vlastní zejména reformovaným či evangelikálním protestantům. V církvích, které se nacházejí na pomezí názorového spektra jmenovaných církví, se mohou vyskytovat obě krajnosti. Takové církve se jim však těž poměrně úspěšně brání. Myslím, že takovým případem je právě CČSH.

Identita církve je primárně založena na biblickém zjevení v Ježíši Kristu. Církev se zrodila s vyznáním Ježíše jako Krista. Předávat svědectví apoštolů, svědčit o pravdivosti slov a činů Ježíše Krista je základním úkolem a pilířem identity každé církve, katolíků, pravoslavných i reformačních církví. I kdybychom ztratili mnohé ze svých konfesních a tradičních zvláštností, stále se můžeme považovat za křesťany, pokud tento základ neopustíme. Pokud bychom jej ztratili ze zřetele, ztratí naše existence smysl, i kdybychom zdůrazňovali své národní a univerzální tradice sebevíce.

S ohledem na tázání po identitě CČSH lze považovat za teologický kairos zejména padesátá léta, ve kterých vznikaly Základy víry, kde je jasně vyjádřeno, že církev je založena na přítomnosti Ježíše Krista ve společenství. „*Neboť*

kde jsou dva nebo tři shromáždění ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich. (Mt 18,20)“ Z biblického zaslíbení vyplývá, že Kristus přichází do společenství, když se společenství schází v jeho jménu a očekává jej celým srdcem. Výraz „v jeho jménu“ tato teologie nechápe pasivně jako pouhé očekávání, nýbrž aktivně jako jednání – tj. jednat tak, jak jednal on, následovat jej. Ustanovení církve vyžaduje určitou kvalitu vztahů – vztahu ke Kristu a vztahů k ostatním lidem.

Důraz na osobní vztahy posilovaný často citovaným dvojím přikázáním lásky (Mt 22,37–39) je tím, co konstituuje církev. V osobních vztazích je založena transcendentální struktura našeho bytí, skrze ně se dotýkáme transcendentního, nekonečného, neuchopitelného. To není jen symbolické, nýbrž i ontologické vyjádření. Ontickou strukturu církve zakládají osobní vztahy, nikoli specifická podoba instituce. Osobní vztahy jsou nad institucí. To neznamená, že by instituce církve byla zbytečná, naopak je důležitá. Instituce církve je místem, kde se osobní vztahy realizují. Instituce má podíl i na oné ontické struktuře církve, a tím pádem v sobě nese i určitý prvek svatosti, není to jen náboženský spolek. Ale ten prvek svatosti v sobě nese jen tehdy, pokud jsou vztahy v církvi skutečně osobní. Pokud se tento poměr obrátí a instituci je dáována přednost před osobním, dochází k zvěčnění vztahů, osobní rovina já-ty se mění v já-ono, z církve se vytrácí Duch svatý a je nahrazován řadou pravidel a předpisů. Instituce církve má podobný význam jako Písmo. Stejně jako se Bible stává Božím slovem teprve skrze živé svědectví, tak se i instituce církve stává Kristovým tělem teprve skrze živé obecenství Boha a člověka.

Tvárnost identity CČSH

Obrátme nyní svou pozornost k počátkům Církve československé. Zdeněk Kučera napsal ve svém článku *Víra a služba* velice pěknou parafrázi známého Masarykova výroku. Nejen národy, ale i církve žijí z ideálů, které je zrodily. Naznačuje tím, že otázky směřované ke konfesní identitě by měly začínat zkoumáním počátků církevního společenství. V našem případě je třeba srozumitelně vyjádřit, co formovalo Církev československou po schizmatu v roce 1920 a jaké podoby tato formující síla nabývala v jejích krátkých dějinách.

Důvodů pro vznik CČS se uvádí celá řada. Obvykle se hovoří o nesplnění požadavků reformistů snažících se prosadit demokratizaci církevních struktur, český jazyk do mešní a dalších obřadů, reformu nauky v duchu některých světových modernistů či reformu církevní disciplíny. Ve skutečnosti tu byla hlubší příčina a to špatná kvalita osobních vztahů v církvi. Stížností na narušenou komunikaci mezi kněžími a biskupy, kněžími a laiky atd. najdeme v době

vzniku CČS celou řadu. Typickým příkladem je sbírka fejetonů Karla Farského, jež vyšla pod názvem *Přelom*. Farský zde sděluje, že církev začal považovat za nereformovatelnou ve chvíli, kdy na jeho působiště (reálné gymnázium) přišel na vizitaci kardinál s šesti strážci ozbrojenými palnými zbraněmi s bajonety, protože se studenti smáli jeho češtině při bohoslužbách.

Novou církev formovala touha po lepší kvalitě osobních vztahů. Reformy instituce, církevních obřadů, církevní nauky i disciplíny byly všechny podřízeny této základní intenci. Častá instituční kritika v počátcích CČS byla pouze vnějším projevem této touhy. Osobní a mezilidské bylo povzneseno nad instituční. Instituce se stala nástrojem služby společenství. Řády a pravidla instituce měly sloužit rozvíjení osobních vztahů.

Biblický personalismus Zdeňka Trtíka, Otty Rutrleho, Jindřicha Mánka a dalších ve 40. a 50. letech minulého století nebyl jen kritickou reakcí na liberální a modernistickou teologickou reflexi zakladatelské generace CČS. U všech jmenovaných nalézáme kontinuitu zejména v jejich pohledu na rovinu osobních vztahů a na význam církevní instituce. Snaží se znovu teologicky reflektovat dění, které probíhalo v církvi ve 20. a 30. letech. Generace teologie biblického personalismu se pokusila konsekventně domyslet význam událostí při vzniku CČS.

Na rozdíl od biblického personalismu let 40. a 50. bych volil pro dění v počátcích CČS výraz nereflektovaný či praktický personalismus. Praktický personalismus utvářel identitu CČS a jeho rysy lze rozpoznat v různých vnějších projevech církve:

1. V rozvinutí dialogické liturgie v srozumitelném jazyce, kdy stojí kněz čelem k lidu a lid odpovídá. Do té doby se mše sloužila v latinském jazyce a navíc měla spíše mysterijní monologický charakter. Kněz sloužil eucharistickou část zády k lidu a lid se mezitím modlil nebo zpíval. To platí i o dalších obřadech církve.

2. Ve zdůrazňování praktického křesťanství, které se odráželo v mimořádné sociální, charitativní, kulturní či sportovní činnosti, ve spolkové aktivitě církve a v realizaci aktivního laického společenství.

3. Ve zdůrazňování svobodné teologické tvorby, v uplatňování zásady svobody svědomí a ve snaze o srozumitelný výklad nauky a zvěsti.

4. Ve vyzdvihování národních morálních archetypů, zejména Husa a dalších osobností české reformace. Hus povýšil hodnotu osobních vztahů nad instituci církve. Jeho kritika církve v traktátu *De ecclesia* byla zejména morální kritikou úřadů církve. Poslušnost a úcta k církevnímu úřadu je u Husa svázána se spravedlivým či nespravedlivým jednáním osoby, která úřad zastává, nikoli se samotným úřadem. Nelze poslouchat kněze, biskupa či papeže, pokud nejedná jako předurčený křesťan, tj. spravedlivě.

Tyto vnější projevy od počátku utvářely a upevňovaly identitu církve. Díky důkladné reflexi teologů biblického personalismu v následující generaci se vědomí identity spočívající na kvalitě osobních vztahů dostatečně vžilo a od té doby neodmyslitelně náleží k sebepochopení a sebevědomí církve. Je to zjevné v konstitutivních teoretických i praktických výrazech víry církve:

1. Ve výrazu Duch Kristův, který byl sice zpočátku často chápán jen jako skutečný Kristův záměr či jako vnitřní záměr Písma a tradice, později však byl rozšířen i o meziosobní rovinu. Jinak řečeno, Duch Kristův k nám nepromlouvá jen z Písma a tradice, ale je zakoušen jako živé slovo v dimenzi uzdravené humanity, která nachází sebe samu jen skrze osobní vztah ke Kristu.

2. Ve výrazu svoboda svědomí, kterému se zde nerozumí jako pouhému oproštění od závazných vyjádření víry či jako právu na vyjádření vlastního pohledu, nýbrž jako výrazu víry v uzdravení lidského svědomí a svobody. K uzdravení dochází v osobním vztahu ke Kristu, který obnovuje lidskou osobu a činí z ní samostatně myslící a jednající lidskou bytost, která je osvobozena od hříchu. Na tomto základě formuloval Zdeněk Trtík již ve 40. letech jeden ze základních úkolů ČČS, jímž by měla být výchova člověka ke svobodě svědomí. Svoboda svědomí je vyjádřením plné důvěry v působení Ducha svatého a respektu před ty druhého člověka a před jinakostí jeho duchovní cesty.

3. Mezi tyto výrazy náleží i Zdeněkem Kučerou mnohokrát zmiňovaná teologie prostého života, která vyzdvihuje vztah Otce a Syna v Duchu svatém jako archetyp či konstitutivní moment všech osobních vztahů, nejen otcovství a synovství, paternity a filiace, nýbrž i mateřství, přátelství, partnerství, bratrství, kolegiality atp.

4. Mezi tyto výrazy lze zahrnout i bohoslužebný život náboženských obcí, který má své ohnisko v liturgii, a to zejména ve zpřítomnění, kdy je očekáván příchod Krista do středu shromážděné obce. Tento personalismus se odráží i ve vědomí, že bohoslužba nestačí, že by lidé v obci spolu měli být víc, než jen jednou týdně během bohoslužeb. Proto se lidé často scházejí i po bohoslužbách, pořádají se biblické hodiny, modlitební setkání, různé kulturní akce atd.

Takto bychom mohli pokračovat dál a podrobně rozebírat různé podoby duchovního života nebo teologické principy a myslím, že bychom byli překvapeni, kolika z nich lze porozumět jako personalistickým výrazům víry.

Proč se církve táže po identitě?

Církev se ptá po své identitě, neboť potřebuje vědět, jestli forma a obsah její víry odpovídá výzvě, se kterou se setkává ve zvěsti Ježíše Krista. Je život církve v souladu s Božím slovem a vůlí nebo se v některých směrech odchyľuje? Ne-

měli bychom tuto otázku redukovat pouze na otázku po smyslu existence církve, protože jde i o otázku sebezpytování. Pevné vědomí následování Krista je důležité pro sebevědomí církve. Její sebevědomí může být oslabováno ze všech stran. Jak z nitra, kdy pochybujeme o smyslu své existence nebo o správnosti forem a obsazích své víry, a přijde nám, že principy jiných církevních společenství jsou lepší, tak i z vnějšího prostředí, často od ekumenických přátel, kteří naši existenci zpochybňují nebo ji považují za ukončenou.

Klade si CČSH otázku po identitě s větší intenzitou než ostatní církve? Myslím, že v zásadě ne. Příklady tvářnosti identity CČSH, o nichž jsme hovořili výše – jako je mimořádný důraz na význam osobních vztahů, který se odráží v liturgii, spiritualitě i v teologických pojmech, jako je svoboda svědomí či Duch Kristův, nebo v novém promýšlení tradiční křesťanské nauky, jak je tomu u trojiční teologie prostého života, v důrazech na národní tradice atd. – jsou obvykle přijímány a lidé v církvi se s nimi běžně identifikují.

Určitý problém spočívá spíše v tom, že CČSH sebe sama někdy vnímá jako poměrně malé regionální společenství se zvláštní spiritualitou, která se nalézá někde na pomezí mezi duchovním životem protestantů a katolíků. Ti v ní často nesprávně vidí buď nedůsledné protestanty, nebo nedůsledné katolíky. Tyto vnější perspektivy mají přirozeně vliv na sebevědomí církve. Vnitřní perspektiva ovšem bývá zcela opačná. Cesta na pomezí bývá vnímána jako nalezení způsobu, jak uniknout krajnostem, jak se vyhnout netoleranci a být otevřený k dialogu. Z této ekumenické perspektivy CČSH oceňuje řadu prvků protestantské i katolické teologie a spirituality a inspiruje se jimi.

Na protestantismu oceňuje zejména jeho přístup k Písmu, které je zde středem teologických výpovědí i duchovního života. Biblická teologie a spiritualita jdou k jádru věci, jsou si vědomy, že spása i poznání Boha k člověku přichází skrze činy a slova Ježíše Krista. Všechny osobní, národní či kulturní výpovědi vedle tohoto svědectví blednou. Přehnaný důraz na Písmo může ovšem nezdravě zastínit význam dalších dějin spásy a národní křesťanské tradice. Člověk není abstraktní individuum vytržené z dějin a kultury, nýbrž vždy jde o zcela konkrétní bytost, která je příslušníkem určitého národa, žije v určité kultuře, mluví určitým jazykem, má určité hodnoty, pěstuje vztahy určitým způsobem. Důkazem, že si jsou protestantské církve schopny tuto krajnost uvědomovat, jsou některé výsledky ekumenického hnutí. Za připomenutí stojí alespoň konference komise SRC pro Víru a řád v Limě v roce 1982, kdy se dosáhlo určitého stupně jednoty ve věcech křtu, eucharistie, služby v církvi a liturgických principů nejen na základě Písma, nýbrž na základě starokřesťanské praxe.

Na katolické církvi si cení přesvědčení, že Kristovo svědectví si v každé kultuře nachází svoji zvláštní podobu, že se v ní musí zživotnit, že musí přijít

noví apoštolové, svědci a světci, kteří Kristovu zvěst vyjádří způsobem, jenž bude dané kultuře vlastní a nebude se na ně zapomínat. Respektive stanou se stálou připomínkou v bohoslužbě církve. A je to přirozeně i katolický univerzalizmus, který nelze vymezit jen institučně, ale který vnímá křesťanství jako dějinný proces, má smysl pro kontinuitu a vzájemná pouta různých hnutí a křesťanských tradic. Přehnané zdůrazňování univerzalizmu a bohatosti vlastní tradice může ovšem vést k tomu, že bude dáována přednost instituci, úřadu nebo tradici před svědectvím Písma, nebo že se toto svědectví sváže s autoritativním výkladem úřadu a tradice. Důkazem, že si je katolická církev tohoto nebezpečí vědoma, jsou dokumenty II. vatikánského koncilu, ve kterých byly vyzdviženy personální a biblické principy mimořádným způsobem.

CČSH je blízký ekumenismus, uniká abstraktnímu biblicismu i přehnanému tradicionalismu, je jí blízká jak biblická spiritualita, tak úcta k tradici a liturgickému životu. Důvod pro intenzitu jejího tázání se po identitě spočívá spíše v tom, že sama sebe chápe jako malé regionální společenství. S protestantismem sice sdílí biblický univerzalizmus, ale je jí cizí katolický univerzalizmus tradice, respektive omezuje se jen na tradice národní. Pohlédneme-li do svátků církevního roku CČSH, nalezneme vedle biblických svědků víry jen osobnosti, které jsou úzce svázány s dějinami křesťanství u nás: Cyril a Metoděj, Jan Hus, kníže Václav, Jan Amos Komenský, Karel Farský, svým způsobem si církev připomíná i Tomáše G. Masaryka.

Jinými slovy uniká jí horizont světové křesťanské tradice. Myslím, že v CČSH chybí vědomí, že ti, co utvářeli národní tradice, byli sami utvářeni světovými tradicemi. Víra Cyrila a Metoděje byla formována vírou orientálních otců, Athanasiem, Kapadockými otci a Janem Zlatoústým, Husova víra se zase utvářela pod vlivem Augustina, Řehoře Velikého, Tomáše Akvinského, Johana Viklefa. Církev sice slaví 1. listopadu památku mučedníků a svědků Páně (svátek všech svatých), ale ve srovnání s památkou zesnulých (2. listopadu), si zde nikoho konkrétního nepřipomíná. Svátek je tak vnímán příliš abstraktně a neosobně.

Myslím, že toto odtržení od univerzality křesťanské tradice se projevuje třeba právě v požadavcích na obnovu mariánské úcty, které byly zaslány jako podněty k jednání na konferenci o identitě z plzeňské diecéze. Mariánská úcta není biblická spiritualita, ale má v Písmu své podněty a ve světovém křesťanstvu se postupně prosadila v prvních stoletích.

Někdo by mohl namítnout, že se vlastně světového křesťanství CČSH účastní skrze ekumenické hnutí. Myslím, že je to pravda jenom částečná. Ekumenické hnutí a Světová rada církví jsou platformy, které umožňují dialog. Udrží nás při vědomí, že nejsme církví jedinou a že nejsme sami. Úspěch ekumenic-

kého hnutí ve 20. století spočívá zejména ve vzájemném sblížení církví, které se dnes spolu dokáží modlit a konat společné bohoslužby. Přesto mezi nimi stále zůstávají v řadě aspektů nepřekonatelné hranice. Myslím, že skrze přijímání světových tradic do bohoslužebného života by CČSH mohla pohled na sebe sama jako na malé regionální společenství překonat.

Facit – upevnování identity

Na místo závěru bych rád uvedl několik tezí na téma, co by měla dělat církev pro upevnování své identity. Jde spíše o podněty k diskusi a inspiraci, nelze je považovat za vyčerpávající seznam:

Předně by si církev měla všechny důležité výrazy své identity častěji připomínat, pěstovat a kultivovat. Je to důležité pro její sebepochopení i sebevědomí.

Církev by se měla více zajímat o to, co formovalo její dynamiku v minulosti, a vyvozovat z toho konkrétní závěry. Jako zvlášť aktuální v tomto ohledu vnímám otázku nutnosti oživení laického hnutí v církvi, které určovalo její aktivity v prvních třiceti letech církve, než začala být činnost laiků omezována totalitním režimem.

Církev by měla více sledovat, co se děje v ostatních církvích a na ekumenické scéně. Sledovat dokumenty, myšlenkové proudy atd. a reflektovat je. Církev si tak ověřuje, zda dochází k sblížení s ostatními církvemi nebo nikoli.

Myslím, že by se CČSH měla vážně zabývat otázkou jejího místa v univerzální církvi. Měla by hledat, co je jí ze světového dědictví blízké. Přitom by neměla ztratit ze zřetele, že je ochránkyní národní identity, o kterou pečuje, kterou kultivuje a kterou brání před extrémě násilného nacionalismu i před neurčitostí multikulturní společnosti.

V neposlední řadě by měla církev hledat i nové cesty, jak představit sebe samu sekularizované společnosti a hovořit s ní o evangeliu.

III. IDENTITA V LITURGICKÉM ŽIVOTĚ

K identitě liturgického slavení Církve československé husitské

Tomáš Butta

Tento příspěvek k diskusi o identitě Církve československé husitské a jejímu promýšlení z hlediska jejího bohoslužebného života je členěn na tři části. První část je věnována zkoumání formování identity v oblasti bohoslužebného života od vzniku této novodobé křesťanské církve. Středem duchovního života Církve československé husitské se stala Liturgie podle dr. Karla Farského. Ukazuje se současně jako aktuální úkol oboru liturgiky nově rozpoznávat a definovat naši liturgickou identitu v čase ekumenismu, mezináboženského dialogu a sekularizačního vývoje v našem prostředí. Ve druhé části se pokusme na základě názorové a myšlenkové mozaiky objevovat a domýšlet, jak Karel Farský sám rozuměl Liturgii, kterou předal Církvi československé husitské. Třetí část je vedena snahou o načrtnutí některých znaků a rysů liturgické identity Církve československé husitské, která vychází z obecně křesťanské tradice i vlastní husitské reformační a modernistické tradice a je ovlivňována v přítomnosti konkrétní duchovenskou službou a spirituálním životem věřících.

1. Utváření liturgické identity ČČSH a její nové rozpoznání v kontextu naší doby

Pojem identita, zpravidla chápán jako totožnost, stejnost, shodnost, je používán v různých významových variantách jako autentické bytí, sebepochopení, seberealizace či autoprezentace. Buď se může jednat o identitu s druhými ve smyslu shodnosti, ztotožnění se s druhým (identifikace) nebo naopak chápeme identitu ve významu vymezení se vůči druhým a zdůraznění vlastních specifíků, odlišností a rozdílností.

Církev československá husitská jako novodobá křesťanská církev hledá a definuje svoji identitu od svého vzniku i v průběhu svého vývoje v obojím významu. Od svého počátku se chtěla odlišit a definovat svoji samostatnost a svébytnost vůči Římskokatolické církvi, z níž historicky v roce 1920 vznikla, ale i vůči pravoslaví, a také vůči evangelickým církvím. Současně z těchto zřetelně profilovaných křesťanských a církevních tradic čerpala a přejímala řadu prvků. To platí zejména o bohoslužbě Církve československé husitské, kterou

je Liturgie podle dr. Karla Farského. Tato Liturgie, která v nové církvi nahradila římskou mši, procházela vývojem, změnami a úpravami. Programově nová liturgie vychází z katolického modernismu, který formuloval své reformní úsilí též v oblasti liturgie ve spise „Obnova církve katolické v československé republice“ s požadavkem staroslověnské a české liturgie. Tento požadavek prosazovali reformní a modernističtí kněží s přesvědčením, že „*národní jazyk liturgický nutně povede k prohloubení citění a všeho života náboženského.*“ Od překladu římské mše do živého národního jazyka a vytvoření Českého misálu vedla cesta Farského reformního úsilí k vytvoření vlastní bohoslužby samostatné církve. Prvopočáteční podoba Liturgie podle dr. Karla Farského je z roku 1923, respektive z roku 1924, kdy byla přijata jako závazná bohoslužba pro Církev československou na 1. zasedání I. sněmu. Úprava z roku 1939 Liturgii aktualizovala a tvořivě rozvinula v podobě proprií a hudebních částí v tzv. Tuháčkově misálu. Na druhé straně oslabila v některých částech původní Farského trojiční a christocentrický charakter. Farského modlitba ke Kristu před přijímáním byla nahrazena modlitbou k Bohu Otci a byla vynechána výpověď o Kristově Božím synovství. Současná užívaná podoba Liturgie podle dr. Karla Farského je v notové verzi z roku 2004 s bohoslužebným řádem z roku 1971. Její aktuální beznotové znění včetně modliteb duchovního se nachází v Bohoslužebné knize s Ekumenickým lekcionářem řady A, B a C, vydané ve třech dílech v letech 2013-2015.

Liturgie podle dr. Karla Farského vychází z liturgických tradic západních – římské mše, je obohacena částmi a prvky z východní pravoslavné Liturgie sv. Jana Zlatoústého, ale i z evangelické bohoslužby svým důrazem na zvěstování Božího slova a jeho aktualizaci v kázání i na společný zpěv duchovních písní. František Kalous charakterizoval Farského Liturgii tak, že „*přidrží se římského způsobu, jenž obohacuje prvky pravoslavnými i evandělickými, ale tak, že vše tvoří organický samostatný celek.*“ Karel Farský zachoval v Liturgii základní formální strukturu římské mše, obohacuje ji prvky z modlitebního odkazu východní liturgie a vkládá do ní vlastní tvořivé invence v modernistickém stylu. K evangelické bohoslužbě se přiblížila vlivem protestantské teologie Božího slova v období zejména po druhé světové válce svým podtržením služby slovem a role kázání, aniž by tím ovšem ztratila svůj specifický vlastní charakter, daný svým původem v katolickém modernismu a zakotvením v mešní a svátostné zbožnosti. Je to zřejmé i ze studií, ve kterých se představitelé tzv. biblické teologie či teologie Božího slova - teologové Církve československé husitské, předně teolog Zdeněk Trtík, věnovali intenzivně právě liturgické tématice a výkladu svátosti večeře Páně slavené a přijímané v rámci bohoslužby.

Významný liturgista Církve československé husitské prof. Milan Salajka hovořil o tzv. „ekumenickém principu“. Je tím míněno obohacování vlastní bohoslužby prvky z pramenů a bohatství ekumenického dědictví. Tato ekumenická otevřenost Církve československé husitské, k níž dochází od 60. let 20. století, měla vliv na pohledy na vlastní bohoslužbu a na snahy o její reformu a obnovu. „Ekumenický liturgický princip“ však neznamena podle M. Salajky zbožnost, v níž jde o „*těkávé ochutnávání a konzumování kdekoli a čehokoli, je to sdílení ve společenství, jemuž jsme se odevzdali*“.

Současnou dobu můžeme charakterizovat nejen jako dobu ekumenismu, ale spíše jako čas širšího mezináboženského dialogu. I přes postupující sekularizaci v našem prostředí se projevuje zvýšený zájem o spiritualitu a o mystiku. V multináboženském a v multikulturním prostředí globálního světa se ukazuje významné znovunacházení společných křesťanských kořenů, respektive židovsko-křesťanských kořenů v jejich pestrosti a rozmanitosti. „*Křesťanskou odpověď pro zítřek bude opět najít a aktualizovat nesmírné duchovní bohatství křesťanství*“ (O. Clément). Specifičnost Církve československé husitské v oblasti liturgie nemusí být ve spektru soudobého křesťanství chápána vzhledem k tradičním profilovaným bohoslužebným útvarům podezřele jako nedostatek, ale spíše naopak jako obohacení a příspěvek do duchovního bohatství křesťanství.

2. Jak rozuměl Liturgii dr. Karel Farský

I přes různé liturgické tvary, které jsou výsledkem inovací, jako například songové bohoslužby nebo další bohoslužebné formy místně uskutečňované, včetně tzv. Druhé liturgie, zůstává základní bohoslužbou Církve československé husitské Liturgie podle dr. Karla Farského. Tato Liturgie podle dr. Karla Farského tvoří střed bohoslužebné a duchovní identity Církve československé husitské.

Karel Farský se k liturgické tématice vyjadřoval příležitostně ve spisech, kázáních a korespondenci. Významným pramenem pro poznání názorů prvního patriarchy dr. Karla Farského a jeho pohledů na bohoslužebnou problematiku v Církvi československé (husitské) je jeho rukopis s názvem „Liturgie“. Jedná se o poznámky k přednášce o liturgii k novosvěcencům z roku 1925. Její rukopis se dochoval zásluhou Františka Kalouse a později byl otištěn v *Náboženské revui* v roce 1942. Poznáváme zde zcela zřetelně, že pro Farského je středem Liturgie Ježíš Kristus a jeho oběť na kříži. Tato skutečnost má být zviditelněna i obrazem Ježíše Krista a centrálním umístěním symbolu kříže. „*Nemá nikdy scházeti buď na stěně v pozadí oltáře za knězem, nebo na samém oltářním stolu*“.

zpodobení Krista, jehož oběť si liturgií zpřítomňujeme. Na stěnu hodí se větší obraz nebo kříž, na oltář do popředí tváří k obecenstvu malý stojatý křížek.“ Na rozdíl od protestantské bohoslužby byl Farským v liturgické terminologii zachován tradiční pojem „oběť“. V modlitebních textech se vyskytuje opakovaně slovo o Ježíšově utrpení a oběti a první ze tří částí bohoslužby vztahující se ke svátosti večeře Páně se nazývá „Obětování“. V modlitbě před zpřítomněním večeře Páně zaznívá motiv lidského utrpení, které je dáváno do vztahu ke Kristu a k jeho oběti: „A to všechno utrpení naše vezdejší ať posvěceno stejným údělem Jezu Krista, Pána našeho, vzbudí v nás všech něžný ohlas soucitu a lásky a co oběť tobě milá svolá milost tvou na nás.“ A v modlitbě sjednocení je o Ježíši Kristu řečeno, že „v oběť vynaloživ celou sílu duše, co jí v synu člověka jen býti utajeno může“ a zaznívá proklamace jeho jedinečné oběti přinášející spásu: „Budiž, Bože, dosti oběti té čisté, slavné, neposkvrněné a zlému konec.“ Zde je ohlas formulací z kánonu z římské mše: „oběť čistou (hostiam puram), oběť svatou (hostiam sanctam), oběť neposkvrněnou (hostiam immaculatam).“ Farský tradiční liturgický pojem „oběť“ chápal a vykládal specifickým způsobem jako „zpřítomnění“ oběti Ježíše Krista a ochotu člověka dát do služby Bohu sebe a své schopnosti.

Na svém počátku převzala Církev československá husitská řády z Římskokatolické církve se stěžejní zásadou „svobody svědomí“ a v případě bohoslužby se zásadou „dobrovolnosti“ účasti. Přes tuto větší volnost a variabilnost se však Farský stavěl proti liturgické libovůli a kladl důraz na jednotnost a řád liturgické služby. „Omylem nebo spíše hrubým nedopatřením jest domněnka značně rozšířená mezi duchovenstvem, že bohoslužebný řád je soukromou záležitostí toho kterého duchovního, že každý duchovní může si konati bohoslužby, jak uzná za dobré.“ Za závazný řád a podobu Liturgie považuje takové, které byly přijaty na sněmu.

Liturgie má podle něho koinonický a dialogický charakter. „Nová liturgie předpokládá vůbec ustavičnou vzájemnost mezi knězem a obecenstvem namnoze si vespolek odpovídající.“ Pro Farského liturgii je charakteristické, že ji slaví a koná společenství a není záležitostí jen kněze. Nepostradatelné pro liturgickou službu je proto společenství, třeba i méně početné (Mt 18,20). Liturgie vyžaduje dialog, rozhovor, vztah, neboť její pevnou součástí je zvěstování evangelia jako slovo předávané druhému. Předpokladem Liturgie je na jedné straně jak vztah k Bohu skrze Ježíše Krista, tak i na druhé straně vztah k člověku, respektive vzájemné vztahy společenství v Duchu svatém. Neboť její součástí je dělení se o chléb (lámání) a vzájemné podávání z kalicha (L 22,17). Nezapustitelný význam má společná modlitba, která je pod zvláštním Kristovým zaslíbením (Mt 18,19).

Farského přístup k bohoslužbě se vyznačuje otevřeností vůči tvořivému a uměleckému rozvíjení liturgického života po stránce stavební, hudební i liturgických oděvů. *„Výrazem puritánství CČS není a nebude. Spíš naopak, bohoslužebné roucho dojde časem uměleckého vývoje směrem ke světlosti a radostnosti a jen umělecká netvořivost doby jest příčinou, že církev musí spokojovati se se základním nejjednodušším útvarem roucha – podobně jako ve svém stavitelství, pěvectví atd.“* Církev československá husitská se v prvních desetiletích vyznačovala velkou stavební činností, ale i četnými kulturními aktivitami (pěvecké sbory, umělecká tvorba, divadlo). Období dvojí totality a tzv. normalizace zastavilo slibné počáteční hledání o vystižení vlastní identity v podobě umělecké tvořivosti a přineslo v kulturním a uměleckém rozvíjení křesťanské bohoslužby spíše stagnaci určenou praktikismem a účelovostí danou nedostatkem finančních prostředků pro hodnotnější díla, ale i, až na výjimky, malou uměleckou invenci a nápaditost v oblasti liturgického umění. Liturgie vždy souvisela s uměním a tvořivostí a v čase označovaném jako „vizuální kultura“ je nezbytným požadavkem sdělení slovem doprovázet obrazovou imaginací. Pro liturgické umění platí kriteria umělecké a řemeslné kvality, ale i síla zvěstné myšlenky a její teologicky zdůvodnitelná oprávněnost ve vztahu k evangeliu Ježíše Krista a duchovním hodnotám Bible a tradice křesťanství. Z poznámek k Liturgii poznáváme, že modernisticky orientovaný teolog Karel Farský odmítá sakramentálně-magické pojmání bohoslužebných předmětů a úkonů, když říká: *„Kalich i patěna jsou pouze nádoby. Proto nemají s nimi býti konány úkony zdánlivě magické, jako by byly něco posvátného a mysticky účinného. Výjimečně lze kalichem žehnati. Ale lidu musí být smysl tohoto úkonu vyložen.“* Toto Farského zřetelné odmítání rituálního legalismu, magičnosti a zpředměťňování náboženských představ za účelem manipulace s nimi neznamená, že nemáme v současném liturgickém životě a praxi Církve československé husitské rozvíjet způsoby neverbální komunikace. Tato komunikace prostřednictvím viditelných znamení a názorných symbolů je žádoucí, avšak ve spojení se slovem.

3. Načrtnutí některých rysů liturgické identity Církve československé husitské

1) Pokusme se naznačit některé rysy identity Církve československé husitské týkající se jejího liturgického a spirituálního života. Jedním z rysů bohoslužby Církve československé husitské jako novodobé husitské církve je vyváženost části zvěstování a svátostné části. Historickými předpoklady této vyváženosti je husitská (utrakvistická) bohoslužba, v níž mělo důležité postavení jak čtení z Písma a kázání v mateřském jazyce, tak i přijímání svátosti večeře Páně pod

obojí způsobou, podle čtyř pražských článků. Tím se utrakvistická bohoslužba lišila od bohoslužby Jednoty bratrské, která byla protestantskou bohoslužbou slova a večere Páně se vysluhovala příležitostně. Teologickým zdůvodněním této vyváženosti a vzájemnosti slova a svátosti večere Páně v bohoslužbě Církve československé husitské je jedno Boží slovo neboli Boží zjevení, které je obsahem jak zvěstování, tak i svátosti. „*Svátost se od kázání neliší svým obsahem, jímž je Slovo Boží*“ (ZV CČSH, ot. 309). Bůh se zjevuje skrze své Slovo, jak ve zvěstování, tak i ve svátosti. V bohoslužbě není středem kázání nebo eucharistie, ale Ježíš Kristus, který je přítomen ve svém slově skrze zvěstování a jako obětovaný a vzkříšený prostřednictvím svátostného jednání. Boží spásné sebesdělení a sebesdílení v Ježíši Kristu se mocí Ducha svatého uskutečňuje ve slovu a ve svátosti.

2) Dalším rysem Liturgie podle dr. Karla Farského je její syntetický charakter. Karel Farský měl na mysli liturgii, která by odrážela pravou katolicitu církve založenou na evangeliu Ježíše Krista. Tvoří syntézu liturgických prvků východních, západních a evangelických (reformačních), a přesto je samostatným organickým celkem. Propojují se v ní liturgické tradice západní a východní. Pramenná spojitost Liturgie dr. Karla Farského s pravoslavnou východní liturgií vynikla překladem D. Soukupové do církevně slovanského jazyka v roce 1963. Kulturně-historickým předpokladem je, že území Čech a Moravy se nachází v místě střetávání kultur západu a východu. Cyrilometodějská tradice s rozvinutou staroslověnskou kulturou, nacházející se mezi Byzancí a Římem a jejich vlivem, je toho dokladem. Zájem římskokatolických teologů o východní spiritualitu představuje zvláště dílo Tomáše kardinála Špidlíka. I současná mše Římskokatolické církve je při některých příležitostech obohacována prvky z pravoslavné východní a staroslověnské tradice. Příkladem může být mše slavená při národní pouti na svátek svatého Václava dne 28. září ve Staré Boleslavi, kdy v přímlovách se v odpovědích staroslověnsky zpívá „*Gospodi pomiluj*“ a před čtením evangelia zaznívají zpívaná blahoslavenství, která jsou typická pro východní liturgii. Na čerpání z různých liturgických tradic západních i východních je založena spiritualita Taizé oslovující v široké míře mladou generaci. I přes tento syntetický charakter, kdy dochází ke spojování východních a západních tradic, tvoří Liturgie podle dr. Karla Farského svébytný celek a typ specifické křesťanské bohoslužby novodobé husitské církve.

3) Třetím rysem přístupu k liturgické službě v Církvi československé husitské je odmítnutí sakramentálně-magického pojetí předmětů a úkonů. Gesta a úkony mají být doprovázeny srozumitelnými slovy, neboť gesta a rituály bez

srozumitelných slov a vysvětlení jsou na úrovni magického působení. Proto se hraje významnou roli při slavení Liturgie a konání obřadů srozumitelné slovo biblické zvěsti. Liturgické předměty a úkony slouží biblické zvěsti. Jsou to znamení a symboly, které se podílejí na duchovní, neviditelné a transcendentní realitě - na svatém živém Bohu. Podle teologa P. Tillicha náboženské symboly duchovní realitu přibližují, odkrývají a zobrazují, ale neztotožňují se s ní v úplnosti. Tato účast symbolů na svatém není identitou. V okamžiku, kdy by docházelo ke ztotožnění symbolu s duchovní realitou, ke které odkazují, stává se symbol modlou. Bohoslužba je dynamickým dějstvím osobní víry vyjadřované slovní komunikací a jednáním věřících ve vztahu k osobnímu Bohu v Ježíši Kristu. Toto personalistické a koinonické pojetí založené na nepředmětných osobních vztazích věřících k Bohu v Ježíši Kristu patří k charakteristickým znakům Liturgie Církve československé husitské.

4) Za čtvrté jsou pro Církev československou husitskou charakteristickými rysy střídmost, střízlivost, neokázalost a jednoduchost, které se mají projevat v bohoslužbě naší církve, v užívání liturgických oděvů i v prostoru a jeho zařízení a výzdobě. Tuto zásadu vyslovuje již na sněmu v roce 1924 František Kalous v „Řádu bohoslužebném“. V CČS má vládnout „jednoduchost, čistota a prostota, která vede k duchovnímu životu bez vnější okázalosti.“ Husitská reformace reagovala na přebujelou středověkou vnější okázalost tehdejších kostelů a projevů zbožnosti inklinující k pověřivosti a magičnosti. Podobně i modernisté – první kněží CČSH - měli kritický postoj vůči projevům barokní zbožnosti. I přes důraz na prostotu a střízlivost v napodobení vzoru prvotní církve nebyli utrakvisté a ani luteráni představiteli obrazoborectví, ale navazovali na předcházející tradici a dávali prostor novým liturgickým a uměleckým dílům včetně oltářů, obrazů a soch. V utrakvistu byl obraz významným komunikačním médiem. Jednoduchost a prostota je jistě správným požadavkem úpravy liturgického prostoru Církve československé husitské. Na druhé straně není tento požadavek vázán výlučně na naši církev, nýbrž spíše je vlastní těm, kteří náležejí ke kalvínskému proudu reformace. Také liturgické hnutí v Římskokatolické církvi se v novodobé církevní architektuře projevuje trendem větší jednoduchosti a objevením prázdnoty jako znamení a zkušenosti přítomnosti Boha. Prázdnota a odstraňování viditelných zpředmětnění náboženských představ předcházejících generací věřících nemůže být samo o sobě cílem a řešením. Naopak je v současnosti potřeba dát větší prostor imaginační a tvořivosti a posílit tak komunikaci prostřednictvím liturgických symbolů a uměleckých děl, která ob stojí svojí duchovní hodnotou a kvalitou před biblicko-teologickými a uměleckými kritérii.

Závěrečné teze

Identita není ničím statickým, ale naopak velmi dynamickým. To můžeme sledovat v případě bohoslužebného života Církve československé husitské od počátku až po současnost. Jeho ústřední linií tvoří Liturgie podle dr. Karla Farského.

Tento specifický typ křesťanské bohoslužby vychází historicky z modernistického reformního hnutí a jeho programu srozumitelnosti. Spojuje prvky římskokatolické mše, východní pravoslavné liturgie i evangelické bohoslužby. Liturgická identita CČSH s důrazem na kázání Božího slova i svátost večeře Páně navazuje na odkaz utrakvismu a české reformace.

Určující pro bohoslužbu Církve československé husitské je její christocentrický a pneumatický princip. Z hlediska porozumění jejímu tajemství je pro CČSH charakteristický biblický a teologický personalismus.

Identitu bohoslužby jako živého duchovního dialogu mezi Bohem a člověkem spoluutváří její řád, liturgické texty, jazyk, její styl, teologické porozumění, její vedení liturgem - duchovním i víra a zbožnost těch, kteří se na ní aktivně podílejí.

IV. IDENTITA V DUCHOVNÍ SPRÁVĚ

Křesťanská existence výrazem personální dimenze identity

Pavel Kolář

Dějinným původem CČSH je jedinečná křesťanská existence jejích prvních svědků, zakladatelské generace K. Farského, K. Statečného, Fr. Kalouse, A. Tuháčka, Fr. Kováře, G. A. Procházky, Fr. Stibora i dalších bratří a sester. Jejich svědectví ukazuje, že autentická křesťanská existence má původ v osobním vztahu k Ježíši Kristu, který má i svůj dějinný rozměr, tvořený konkrétní duchovní tradicí i otázkami kladenými víře zejména dobovou společenskou situací, uměleckou i filosofickou tvorbou a jinými náboženskými tradicemi. Rutrle ve zpětné reflexi rekapituluje důvody vzniku CČSH, které nalezly specifické vyjádření v reformním úsilí zakladatelské generace: touha po obnově poslání či služby církve v moderní době i věrohodnosti křesťanského svědectví; po obnově vztahu mezi zvěstováním evangelia a aktuálními společenskými, kulturními i životními otázkami; po nové interpretaci obsahu křesťanské víry s akcentem na svobodný odstup od dosavadní církevní tradice; po novém tvaru společenství církve s důrazem na aktivní účast laiků, demokratické prvky správy a autonomii místních společenství; po obnově ekumenického společenství církví navzdory přetrvávajícím diferencím v učení (orthodoxii) a tradici (orthopraxi). Statečný reformní úsilí zakladatelské generace uvedl v duchovní souvislost s českou reformací, když na prvním řádném sněmu CČS(H) v Praze shrnul důvod založení nového společenství církve heslem “dokončení české náboženské reformace”. Ve svém referátu shrnul páteřní principy reformy, k nimž patří: víra v osobního Boha reflektovaná v co “nejprostší jednoduchosti” teologických výpovědí; evangelium jako pramen křesťanské existence, spoluutvářené nároky osobního i společenského života; duchovní život založený na uvážlivé osobní i liturgické zbožnosti, kajícnosti a osobním přátelském vztahu k Bohu (synergismus); láska k Bohu a k bližnímu kritériem věrohodnosti nauky i praxe církve; charitativní služba rozvinutá v širší sociální činnost; evangelium jako zdroj obnovy osobního života i společnosti ve všech jejích dimenzích a laicizace společenství církve (tj. osobní převzetí křesťanské odpovědnosti každým z jeho členů) jako základní prostředek této obnovy. Tyto principy zůstávají platné pro identitu CČSH, kontinuitu jejího svědectví a utváření křesťanské existence v její duchovní tradici.

Za rozhodující prvek identity CČSH nepovažujeme její předmětné charakteristiky, ale duchovní tradici, jak je patrná zejména v charakteru a kontinuitě (tradování, předávání) křesťanské existence, jejíž životní formou církev je. Jejím formálním vyjádřením je **přijetí osobního závazku ke Kristu a loajality k určitému konkrétnímu obecenství, vědomí sounáležitosti s ním a společný život modlitby a solidarity** (oběti). Obsahem je pak obecenství budované skrze osobní vztahy víry, naděje a lásky a zápasící o pravdu evangelia v kontextu osobního i veřejného života. Personální charakter identity CČSH se nevyčerpává v jejích předmětných charakteristikách, nelze jej také plně postihnout odbornou reflexí a jejími jazykovými prostředky. Plně poznána může být jen jejím sdílením skrze osobní účast na životě konkrétního, místního obecenství církve, v kontextu CČSH reprezentovaného náboženskou obcí. Odpovědí na dotaz, “co jste zač”, může proto v posledku být pouze výzva ke společnému životu: “pokud to chceš poznat, žij s námi”.

Obecně lze říci, že identita v kontextu osobního i společenského života je reflektována převážně narativně. Ukazuje se prostřednictvím vyprávění určitého příběhu, za jehož vypravěče, součást i spolutvůrce se považujeme a který v různé míře sdílíme. Vyprávění příběhu CČSH zpravidla začíná odkazem na obecné reformní snahy, které stály u zrodu církve (demokratizace, národní jazyk, vztah k moderní kultuře apod.). Osobní dimenzi tohoto příběhu však reprezentuje spíše sbírka fejetonů *Přelom*, autobiografické svědectví K. Farského o bolestných a hluboce evangelijních důvodech, které jej vedly k rozhodnutí pro reformu či obnovu římskokatolické církve *via facti*. Potvrzuje skutečnost, že identitu CČSH konstituuje osobní věrnost evangeliu i konkrétní rozpoznání, které Farský sdílel s některými spolubratry v duchovní službě a které souzní s tradicí české reformace, že evangelium živého Krista je soudem nad církví i společností, ale zároveň účinnou mocí k jejich proměně. Konkrétním výrazem tohoto rozpoznání byla trvalá snaha učinit orthopraxi (osobní vztah ke Kristovu evangeliu) kritériem věrohodnosti orthodoxie (výpovědi víry).

Nabídka témat ke společnému rozhovoru:

- Co pokládáte za dobré příklady křesťanské praxe? Které z nich by mohly být uskutečněny ve vaší NO společně jejími členy?
- Má být duchovní správa NO odpovědná za vytváření společné křesťanské praxe NO (např. sociální odbory), nebo je její odpovědností k této praxi spíše vyzývat, podporovat ji?
- Jaké dovednosti na straně duchovních pokládáte za důležité pro utváření této společné praxe?

Náboženská obec základním kontextem duchovní správy

Základy víry pokládají náboženskou obec (NO) za základní instituční formu, v níž se realizuje křesťanská existence členů CČSH. V jejím rámci pak zvláštní postavení patří duchovní správě, jejíž autoritu i povinnosti v rámci NO vymezuje Ústava CČSH, blíže pak řády CČSH, zejména *Řád duchovenské služby*. K jejím úkolům patří zejména „všestranná duchovní péče o křesťanský život církve a jejích členů, zvěstování Božího slova kázáním, vyučováním i pastýřskou péčí, konání bohoslužeb, pobožností, vysluhování svátostí a mimosvátostných obřadů i další služebná činnost ve smyslu poslání církve.“ V současné době se k těmto obecným úkolům druží **zachování životaschopnosti náboženských obcí, tj. základní kontinuity místního obcenství víry, naděje a lásky v duchovní tradici CČSH.**

K duchovní tradici CČSH patří teologické přesvědčení, že evangelijní zvěst o vítězné oběti Ježíše Krista může být nesena pouze prostřednictvím reálných osobních vztahů, jejichž médiem je slovo/rozhovor a *agapé*. Předmětným vyjádřením této zásady je formálně “demokratický” princip organizace církve v jejích základních organizačních rovinách, tj. i v NO, jak jej blíže určují Ústava CČSH a *Organizační řád* CČSH. Demokratický charakter NO nicméně není primárně realizován skrze princip volby a závaznost většinového názoru, ale skrze veřejný dialog o společných záležitostech NO, který probíhá především v rámci jednání reprezentantů NO (rada starších) a pléna shromáždění NO. Podmínkou takového dialogu je respekt k životní zkušenosti víry druhých, zaměřenost charismat k dobru obcenství a inkluzivita Božího povolání k naději v Kristu. Různorodost zkušenosti víry, charismat i lidí povoláných k životu víry v místních společenstvích ukazuje k personálnímu rysu dialogu, který spoluutváří obcenství NO a který je ztělesněn především:

- společným rozhovorem o smyslu evangelia a jeho konkrétních důsledcích pro život NO, jehož východiskem i završením je *homilie*;
- pastoračním rozhovorem jako setkáním s mocí evangelia v konkrétní životní situaci lidí;
- společným životem v solidaritě (vzájemnosti), jehož východiskem i završením je “Boží slovo ve tvaru obcenství”, slavení večere Páně.

Dialogická povaha obcenství NO se v duchovní tradici CČSH od počátku rozvíjí také v její **otevřenosti vůči “jinému”**, tj. v kritickém dialogu se společností, kulturou, otázkami veřejného života. Zakladatelská generace vycházela z *respektu k určitému sebepojetí společnosti*, jak je vyjádřeno v kultuře, veřejných debatách apod., aby s ní vedla dialog a jeho prostřednictvím otevírala možnost setkání lidí s evangeliem a jeho mocí. Konkrétním vyjádřením této stránky je

misijní charakter křesťanského života, který se v naší praxi neuskutečňuje vytrháváním lidí z “přirozených” vztahů, v nichž se odehrává jejich život (i když i to se může stát důsledkem přijetí evangelia), ale trvalým obrácením ke Kristu a proměnou těchto vztahů evangeliem a mocí Ducha svatého.

Nabídka témat ke společnému rozhovoru:

- Co pokládáte za nezbytné předpoklady životaschopnosti NO?
- Pokud tyto předpoklady srovnáte s platnými řády ČČSH, co z toho pro vás vyplývá?

Základní principy duchovní správy v kontextu NO

Duchovní správa NO ČČSH musí v současné době čelit mnoha výzvám, podobně jako jim čelí jiná křesťanská společenství. S ohledem na ni vidím jako důležité tři teologické zásady:

Katolicita

Konkrétní obecnství víry, naděje a lásky, které žije v rámci NO, reprezentuje v daném místě **plnost spásy v Ježíši Kristu**, je konkrétní přítomností evangelia a jeho moci. Takové obecnství lze chápat v konfesních kategoriích, pokud “konfesnost” vyjadřuje konkrétní, nezaměnitelný způsob, jak je tato plnost spásy v Kristu vykládána, zvěstována a žita daným obecnstvím. Pro teologickou školu ČČSH je důležitá zásada, že takto pojatá “katolicita” se vždy realizuje prostřednictvím **vztahu mezi kněžstvím obecným a svátostným**, jehož konkrétním výrazem je slavení večeře Páně. V jeho rámci bývá responsivní evangelijská aklamace „Kdekoli shromáždí se dva nebo tři“, která proklamuje spásnou přítomnost vzkříšeného Pána v Duchu svatém „vprostřed nás“, přijímána ve své všeobecnosti za základní eklesiologickou výpověď. Nicméně právě kontext slavení večeře Páně specifikuje obecnství dvou nebo tří jako jedno kněžské společenství, které je vnitřně rozlišeno v kněžství na základě křtu a v kněžství svátostné, přijímané skrze akt svěcení. Prakticky to znamená, že bez služby kněží nelze legitimně slavit večeři Páně, podobně jako je za nelegitimní považováno slavení večeře Páně pouze knězem. V duchovní tradici ČČSH je třeba katolicitou rozumět i vzájemné obecnství jednotlivých NO, stejně tak i jejich účast na ekumenickém společenství církvi. K utváření této dialogické jednoty v rozmanitosti je zaměřena zejména **biskupská služba**.

Za jiný projev principu katolicity v CČSH pokládáme **otevřenost** (inkluzivitu) obecnství NO, která ztělesňuje Ježíšovu eschatologickou výzvu “Pojďte ke mně všichni” (Mt 11,28n) a “Jděte ke všem” (Mt 28,19a). Obdobou zásady otevřenosti by mohl být princip „nízkoprahovosti“, užívaný zejména v současné sociální práci. Teologickým vyjádřením této zásady bylo i původní zdůvodnění vzniku CČSH: „O Církvi československé husitské věříme, že vznikla z Boží vůle a milosti, aby skrze ni do jedné, svaté a obecné církve Boží byli přivedeni mnozí, kteří by jinak zůstali ztraceni v nevíře a beznaději“ (ZV, ot. 42).

Konečně je třeba katolicitě rozumět i ve smyslu **diakonické služby**, tedy jako starosti o potřebné a o základní oblasti veřejného/obecního/ života, která je zpřítomněním Ježíšovy “služby” (L 4,18-21) i jeho “soudu” (Mt 25,31nn).

Nabídka témat ke společnému rozhovoru:

- Jak byste charakterizovali současný vztah mezi duchovní správou a laiky ve vaší NO?
- Jak je pro vaši současnou duchovní službu důležitý vztah k biskupské službě, resp. k biskupovi?
- Pokládáte za důležité, aby mezi sebou blízké NO měly pravidelný kontakt? Co jej může podpořit a rozvinout?
- Setkáváte se ve své praxi s tím, že členové NO dávají přednost uzavřenosti a selektivnosti NO před její otevřeností (tj. neradi vítají nově příchozí, obtížně je přijímají mezi sebe apod.)?

Křestní povolání

Katolicitou tedy rozumíme jednak plnost osobní přítomnosti obětovaného a vzkříšeného Pána v Duchu svatém v obecnství víry, naděje a lásky, jednak podstatnou otevřenost této Kristovy přítomnosti, i z ní vyrůstajícího obecnství církve pro „jiné“. Evangelium je tak primárně přítomné skrze rozlišenou jednotu křestního povolání a ordinované služby, jak ji vyjadřuje slavení večere Páně. Kritický bod současné praxe CČSH spočívá ve faktickém přenesení odpovědnosti i závazku ke svědectví víry povětšinou na duchovní správu NO. K duchovní tradici CČSH však patří poznání, že bez služby laické, tj. bez služby založené v křestním povolání k životu víry, naděje a lásky, nemůže evangelium proniknout plně do života místního společenství (obce, města) a stát se osobní odpovědí na současné otázky našeho života (osobního, rodinného, veřejného). Mnoho NO přestává být aktivním laickým obecnstvím, a to z různých důvodů (věk, pracovní vytíženost, charakter tzv. volnočasových aktivit,

privatizace osobního a rodinného života, konzumerismus), které rovněž často brání dlouhodobější formaci prostřednictvím katecheze před křtem i po jeho přijetí. Výzvou pro duchovní správu je tak společné hledání toho, jak v praxi CČSH obnovit smysl pro význam křestního povolání k životu víry, naděje a lásky v kontextu osobního i veřejného života.

Nabídka témat ke společnému rozhovoru:

- Jak se vám daří katecheze před křtem?
- Kdo převažuje mezi těmi, kteří přicházejí s žádostí o křest: spíše ti, kteří ve křtu spatřují rodinnou tradici a milou slavnost, nebo ti, kteří touží po změně života?
- Jak hodnotíte a užíváte křestní obřady v současné Agendě CČSH?

Misie

Křest je hranicí, na které se Slovo ve zvěsti evangelia stává mocí Ducha svatého vnitřní skutečností lidské existence ve víře, naději a lásce. Misií rozumíme takové jednání církve, jehož součástí je slovo o Kristu adresované těm, kteří jej doposud nepoznali. S ohledem na dobový kontext vzniku CČSH se dle mínění zakladatelské generace základní formou misie mělo stát tradování základů křesťanského života i přesvědčení v kontextu školního **vyučování náboženství** a v rámci společenství **rodiny**. Výrazné omezení svobody náboženského vzdělávání ve školách i veřejného působení církví po únoru 1948 učinilo z rodiny základní prostor zvěstování evangelia, který však byl trvale narušován různými formami šikany ze strany státních úřadů. Současná demografická situace v NO svědčí o tom, že i z uvedených důvodů k tradování víry v mnoha rodinách patřících k CČSH nedošlo.

Reprodukční model, který základní předávání života v rámci diferencovaných rodinných vztahů spojuje s tradováním víry, nepostihuje plně povahu církve. Je třeba jej doplnit o model **učednictví a přátelství**, ve kterém je víra chápána jako zralé osobní rozhodnutí žít s Kristem a pro společnou “věc evangelia” (J 15,12-15.20). Pro současnou praxi CČSH není příznačné chápání misie jako aktivního získávání nových členů církve. Klade důraz spíše na prosté “svědectví životem”, tedy orthopraxi, ve které má být rozpoznatelná implicitní zvěst evangelia o Bohu, který je v Kristu „s námi“ (Immanuel, Mt 1,23). Bez slova víry, které takové jednání trvale provází, však není příležitostí k obrácení či výzvou k následování Krista, neboť lidé takové jednání přijímají v jeho humánnosti, nikoli “evangelijnosti”. Misijní charakter křesťanské existence je

ukotven v její katolicitě, v přijetí výzvy vzkříšeného Pána “jděte a získávejte mi učedníky”, patří k základním rysům života NO a má **procházet všemi stránkami jejího života**, ve kterých je otevřená svému okolí, jako soustavné **pozvání ke změně života ve světle Ježíšova příběhu**.

K misijnímu charakteru života NO patří i přijetí faktu, že víra má svůj “jazyk”, který nelze zaměnit za jiný a kterému je třeba se učit. Zde zůstává trvalý význam výuky náboženství ve školách. Je základní formou seznamování s biblickým “jazykem” víry a příležitostí k tomu, jak jej spolu s dětmi učinit sobě navzájem srozumitelnějším. Na takto koncipovanou školní výuku náboženství navazuje příprava školních vzdělávacích materiálů, které se věnují tématům spojeným s vírou a náboženským životem a které plně využívají moderní didaktické metody. Misijnímu zaměření života NO odpovídá rovněž aktivní vyhledávání nových příležitostí (fara s prvky komunitního centra, místo sdružování lidí, veřejných diskusí apod.), ve kterých se lze společně učit hovořit o evangeliu a žít jej i tam, kde chybí jakékoli porozumění pro náboženský život a víru. Je patrné, že k takové činnosti patří experimentování, opětovné zkoušení, ověřování zkušeností jiných a zpětná reflexe zkušeností vlastních, a to i prostřednictvím společného rozhovoru.

Základním předpokladem misie je tak vždy společenství (minimálně dvou) jako konkrétní vyjádření evangelijní zásady “kdekoli shromáždí se dva nebo tři”. V kontextu duchovní správy to pak konkrétně znamená podporovat její týmový charakter (viz principy synergického managementu) a vytvářet vhodné podmínky pro jeho rozvoj.

Nabídka témat ke společnému rozhovoru:

- Kolik času/prostoru/úsilí je ve vaší NO věnováno misijní činnosti?
- Jaké podoby tato činnost zpravidla má? Osvědčila se některá více než jiné?
- Jak se na misijní činnosti podílí nebo může podílet celá NO, tj. duchovní i laici?
- Jaká misijní činnost se vám podařila ve spolupráci s jinou NO?

Služba slova

Nová dějinná situace církví v Evropě, zvláště pak v zemích s anamnézou reálného socialismu, klade nové nároky nejen na misi v jejím celku, rovněž proměnu tradiční formy služby Božím slovem pokládáme za rozhodující faktor pro budoucí utváření služby duchovních v ČČSH. Doposud v ní převažuje tradiční kázání, které vychází z výkladu Písma založeného na historicko-kri-

tické metodě. Církvi byla přijata jako výraz moderního, vědeckého přístupu ke studiu Bible, který umožňuje nezávislost na dosavadní církevní tradici, vznáší nárok na poznání původního smyslu biblických výpovědí a poskytuje oporu pro kritické hodnocení historických dogmatických výpovědí. V kazatelské praxi bývá výsledkem představení myšlení “biblického člověka” s obecným mravním ponaučením nebo “duchovní zamyšlení” volně inspirované biblickým textem. Ke konstitutivním rysům duchovní tradice CČSH patří vyznání, že médiem přítomnosti vzkříšeného Pána, který je Božím Slovem, v církvi je celistvé svědectví Písma zvěstované a přijímané ve víře. K tomu, aby Slovo Boží v obecnství církve přebývalo ve vší své plnosti, je potřebné v rámci duchovní správy rozvinout **praktickou znalost (s porozuměním) různorodých hermeneutických přístupů ke svědectví Písma i způsobů, jak je začlenit do služby “živému Slovu”**. Začlenění větší různorodosti hermeneutických postupů do duchovní služby slova prohlubuje reformační zásadu, že Bible je společnou knihou celé církve a duchovní slouží nikoli jako expert na její výklad, ale spíše jako ten, který poučeně a na základě osobní zkušenosti i učitelské autority doprovází obecnství NO v prohlubování vztahu k živému Kristu skrze setkání se slovem Písma. Mimo tento kontext je služba slova degradována na monolog duchovních o jejich soukromých teologických otázkách a o jejich soukromém porozumění evangelium.

Nabídka témat ke společnému rozhovoru:

- Pokuste se v rámci vikariátu uspořádat pracovní setkání, ve kterém byste mohli společně hovořit o jednotlivých hermeneutických metodách výkladu Písma a zkusit promyslet konkrétní důsledky jejich uplatnění při tvorbě kázání...

Liturgická modlitba a formy osobní devoce

Napětí mezi nárokem konstitutivních textů CČSH (Liturgie, Učení nebo Základy víry) na obecnou závaznost a osobním míněním či praxí jednotlivých duchovních i laiků v církvi je přetrvávající součástí duchovní tradice CČSH. V současné době je patrné zejména v souvislosti s recepcí základních liturgických knih určených pro bohoslužebné slavení v NO, které jsou plodem více či méně dlouhodobé práce liturgické komise církve. Jejich charakter je obecný a závazný, aby se mohly reálně stát základem konkrétního bohoslužebného slavení v kontextu života NO, je jich třeba užívat s tvůrčím respektem. Recepce liturgických knih je provázena různými formami adap-

tace jejich textů i pořádku, jejich eklektickým doplňováním nebo vyhledáváním alternativ.

Tato situace staví duchovní správu před důležité otázky a zásady společného života i kontinuity duchovní tradice CČSH.

Valný sjezd i první řádný sněm CČS(H) v roce 1921, resp. 1924 se zaměřily na stanovení základních **liturgicko-teologických zásad**, které se měly stát klíčem k liturgické tvorbě. Jejich ztělesněním se stal návrh Liturgie Karla Farského a při jejich formulování se uplatnily některé později předložené principy liturgické inkulturace. V tomto postupu můžeme spatřovat trvale platné pravidlo, podle kterého je třeba liturgicko-teologickým zásadám přikládat přinejmenším stejný význam jako samotným liturgickým obřadům a textům, kterými obecnství církve realizuje svůj vztah k Bohu. Konkrétně vyjádřeno, adaptace bohoslužebného pořádku CČSH pro místní obecnství NO či příprava alternativy k němu mají být vždy **odpovědným výkladem** tohoto pořádku pro dané příležitostné nebo i pravidelnější bohoslužebné slavení. Liturgicko-teologické zásady již delší dobu nejsou v CČSH explicitním předmětem společného jednání, které se soustředí spíše na tvorbu a vyjednávání konkrétních obřadů a liturgických textů. Ačkoli doposud chybí přehledová studie o současné liturgické praxi náboženských obcí CČSH, na některých místech je patrný nedostatek teologicko-pastorálního promyšlení místních či příležitostných úprav liturgických obřadů či textů církve, tedy právě teologické reflexe vlastní liturgické praxe, ukotvená v dobré znalosti liturgicko-teologických zásad. Konkrétními projevy této absence je např. přejímání některých konkrétních liturgických forem bez dostatečné reflexe jejich vývoje a současné ekumenické praxe (např. denní modlitba církve/breviář), dále přejímání některých zvyků (tzv. pesachový seder na Zelený čtvrtek jak *forma historizace* tzv. poslední večere a někdy necitlivé užívání základní bohoslužebné formy slavení Velikonoc i současným židovským společenstvím). Na straně duchovních se pak můžeme setkat s nedostatečným rozlišováním mezi rovinou jejich osobní zbožnosti (modlitební praxe apod.) a rovinou společné liturgické modlitby místního obecnství, někdy spojené s úsilím o jejich prolnutí, a tak o zobecnění jejich privátní praxe.

